

Nagy Szabolcs

Az környezetbarátság szerepe a termékpolitikában

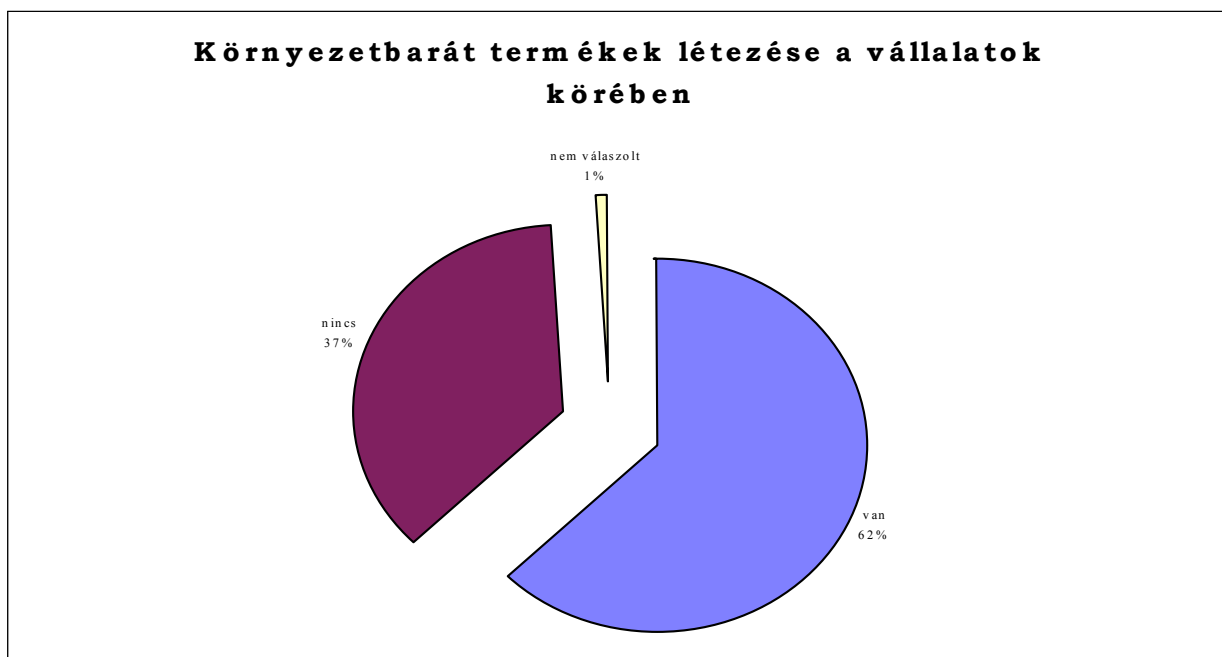

A klasszikus, 4P koncepció szerint felépülő marketing-mixben meghatározó szerepet tölt be a *termékpolitika*, így kutatásom során annak mély és mindenre kiterjedő elemzése alapvető célokat képezte. Az alábbi tanulmány alapját egy 1998-ban, a magyarországon tevékenykedő vállalatok körében végzett reprezentatív, kérdőíves megkérdezés képezte. Mivel azóta eltelt három év során drasztikus változások nem történtek a megkérdezett vállalatok gazdálkodásában, így az akkor feltárt eredmények többé kevésbé manapság is helyállónak tekinthetők. A részletes vizsgálatba az alábbi kérdésköröket vontam be.

1. A környezetbarát termékek részesedése az árbevételből és a forgalomból

A kérdőívben, a piac szegmentációjának vizsgálatakor már indirekt módon feltettük azt a kérdést, hogy a vállalatoknak léteznek-e környezetbarát termékei. Akkor a megkérdezett cégek 30,5%-a válaszolta azt, hogy nem, 13,48%-uk pedig megtagadta a válaszadást vagy nem tudott (értelmezhető) válasszal szolgálni.

A felmérés eredményeinek pontossága mindezek miatt megkövetelte azt, hogy közvetlenül is rákérdezzünk a környezetbarát termékek létezésére. Ez a feltételezés be is igazolódott, hiszen a válaszmegtagadások/értelmezhetetlen válaszok aránya 13,49%-ról 0,8%-ra csökkent. Ezáltal a további kategóriák eredményei is pontosabbá váltak. Kiderült, hogy a hazánkban tevékenykedő vállalatok 36,88%-a egyáltalán nem állít elő környezetbarát termék(ek)et; tehát a valamilyen környezetbarát termékeket gyártó cégek részaránya 62,41%-ra tehető.

1. ábra

A Magyarországon tevékenykedő környezetbarát termékeket előállító vállalatok a leggyakrabban az alábbi tulajdonságokkal rendelkeznek:

- rt. formában működnek
- több mint 250 főt alkalmaznak
- az éves nettó árbevételük az 1 Mrd. HUF-t
- vegyes vállalati vagy tisztán külföldi tulajdonban vannak
- az elsődleges vagy másodlagos értékpapírpiacra jegyzettek
- rendelkeznek minőségbiztosítási rendszerrel (ISO 9000, 9001, 14001)
- a fővárosban található
- a vegyiparban, fa-, papír-, nyomdaiparban, élelmiszeriparban, vagy az egyéb ipari termékek gyártásában tevékenykednek
- nagyvállalatok (EU kategória szerint is)

A környezetbarát termékeket előállító vállalatok árbevételének átlagosan 39,45%-át, forgalmának pedig 39,27%-át teszik ki az öko-termékek.

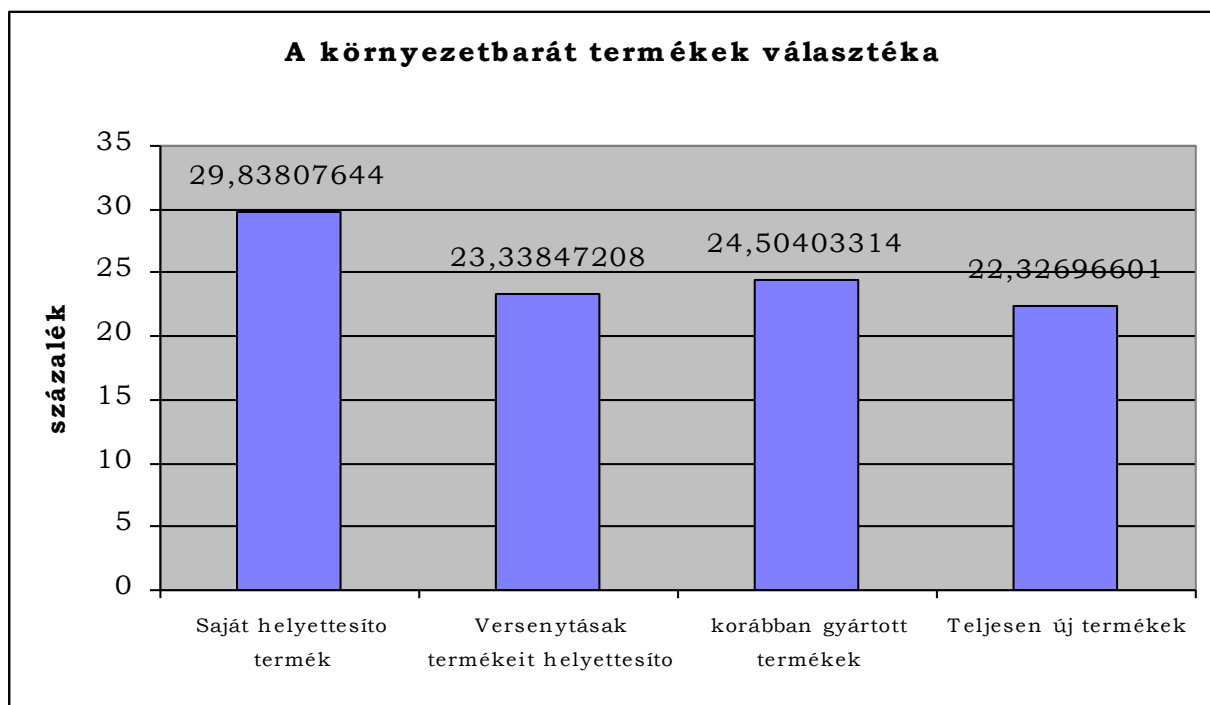
Azon vállalatok, amelyeknél a környezetbarát termékek árbevételben, forgalomban való részesedése meghaladja az átlagost - tulajdonságaikat tekintve – meglehetősen hektikus képet mutatnak. Ugyanis ide tartoznak:

- kft-t, bt-k
- 1945-89 között és 1945 előtt alapított vállalkozások
- 10 fő alatti és az 51-500 fő közötti foglalkoztatást mutatóval rendelkező cégek
- jellemzően 101-500M HUF közé eső éves nettó árbevétellel
- tulajdonforma: vegyes vállalat

- minőségbiztosítási rendszerrel (ISO 9000, 9002) rendelkeznek
- a fővárosban ill. a Dunától keletre találhatók
- a vegyipar, faipar, papíriparban ténykednek, de ide tartoznak az egyéb ipari termékek előállítói is.
- mikro-, közép- vagy nagyvállalatok

1.2. A környezetbarát termékek jellemzői

A környezetbarát termékeket is előállító vállalatok termékválasztékának csupán 24,5%-át teszik ki a versenytársak által már korábban is gyártott termékek, a régi termékek. Ebből következik, hogy a piacon kapható környezetbarát termékek 15,5%-a új termék. Az új termékek egyharmadát a teljesen új termékek alkotják, második harmadát a versenytársak már eddig is kapható termékeit helyettesítő új termékek teszik ki, a fennmaradó harmadát pedig a saját termékeket helyettesítő új termékek jelentik.

29. ábra

A mások által már korábban is gyártott környezetbarát termékkel (régí termék) rendelkező cégek tulajdonságai:

- Rt. vagy bt. formában üzemelnek
- 1945-89 között alapították
- 50 főnél kevesebbet vagy 500 főnél többet foglalkoztatnak
- éves forgalmuk 101-500M HUF és 5-50Mrd HUF közé tehető.
- az elsődleges értékpapírpiacon jegyzettek

- ISO 9000-es minőségbiztosítási rendszerrel rendelkeznek
- Budapest székhellyel a vegyiparban, faiparban, papíriparban, nyomdaiparban, élelmiszeriparban, egyéb ipari gyártásban tevékenykednek
- mikro-, kis- vagy Eu szerinti nagyvállalatok

A környezetbarát termékeiket új termékként forgalmazó cégek jellemzői:

- rt. vagy bt. forma
- 1989 előtti alapítás
- 10 fő alatt vagy 250 fő felett van a foglalkoztatottak száma
- az éves nettó árbevétel 101-500M HUF, 5-10Mrd HUF, 50-100Mrd HUF közé esik
- az elsődleges értékpapírpiacra jegyzett a vegyiparban, élelmiszeriparban tevékenykedő
- mikrovállalat vagy EU szerinti nagyvállalat

1.3. A vállalatok gyártási folyamatainak jellemzői

Ennek a kérdéskörnek a vizsgálatokor 10 gyártási folyamatjellemzőt soroltunk fel. A válaszadók feladata az volt, hogy minden egyes jellemző esetén a vállalatukra leginkább érvényes mértéket adják meg egy olyan skála, melynek az egyik végpontja az „egyáltalán nem” a másik pedig a „teljes mértékben” volt.

Az összes vállalatot tekintve minden tényező közepesnél magasabb, átlagos minősítést ért el. A hazánkban tevékenykedő vállalatok gyártási folyamataira legjellemzőbb tulajdonság a takarékos (hatékony) nyersanyagfelhasználás, mely nagymértékben jellemzi az egyes cégek tevékenységét. Szinte alig akad olyan vállalat (3,5%), amely egyáltalán nem vagy csak kis mértékben törekedne erre. Sokkal jellemzőbb az, hogy cégek nagy vagy teljes mértékben a nyersanyagfelhasználás minimalizálása szerint járnak el.

30. ábra

Megtakarítások azonban nem csak az inputok takarékos felhasználásával, hanem a selejt/hulladék minimalizálásával is elérhetők. Valószínűleg ez az oka annak, hogy a rangsor második helyén az alacsony hulladék/selejtmennyiséget találjuk, szintén a „nagy mértékben” jellemzőhöz közeli értékkel. Mindezekből következik, hogy ma Magyarországon a gyártási folyamatokat tekintve a költségoldal és a költségtakarékosság dominál. A képzeletbeli dobogó harmadik fokára a „munkavégzés alacsony kockázatai kerültek. A magyar dolgozók nagy része tehát korrekt egészségügyi körülmények között végezheti munkáját. Elgondolkodtató ugyanakkor, hogy a magyar vállalatok 17%-nál az átlagosnál magasabb egészségügyi kockázatnak vannak kitéve az alkalmazottak.

Szinte azonos mértékben jellemzi a vállalatok gyártási tevékenységét a környezetbarát végtermékek előállításának és az alacsony energiafogyasztás. Minkét jellemző a közepes és a nagy mérték között félúton helyezkedik el. Szintén majdnem megegyezik a vállalatoknál a környezetkímélő nyersanyagok felhasználása és a károsanyag-kibocsátás mentesség mértéke.

A környezetbarát csomagolás alkalmazása – a közepest valamivel meghaladó mértékkel – már nem igazán a Magyarországon tevékenykedő vállalatok jellemző leíró jegye.

Ettől is elkésőbb a helyzet a hulladék továbbfelhasználása területén, hiszen a vállalatok 30%-a egyáltalán nem vagy csak kis mértékben foglalkozik ezzel. A jelenlegi nemzetközi trendek ennek erőteljesen ellentmondanak: sok vállalat manapság visszavásárolja termékeit azért, hogy azokból a használható alkatrészeket, ill. nyersanyagot visszanyerve továbbfelhasználja azokat. Jó példa erre a Xerox EcoSeries és Renesaince márkanév alatt forgalmazott nyomtatói, melyeket teljes mértékben a használt, termelőhöz visszajuttatott nyomtatókból kisserelt és felújított alkatrészekből szerelnek össze. Természetesen a fogyasztó erre is 3 év garanciát kap. Ezzel a starégiával a Xerox az un. low-end piaci szegmensbe tudott betörni, amellet hogy növelte a vállalati imagejet a környezetbarátságon keresztül, ill. költségtakarítást ért el. Ez egy tökéletes nyerő startégia, mely a szinergiára épül.

A rangsor utolsó helyén a zajártalom-mentességet találjuk. Ebből arra következtethetünk, hogy a magyarországi munkahelyek zajosak, ami feltétlenül javításra szorul, hiszen csak a munkahelyek 40%-át jellemzi a nagy vagy teljes mértékű zajmentesség.

Ágazati bontásban az átlagosnál

1. hatékonyabb nyersanyagfelhasználás jellemzi a bányászatot és a szesz-dohányipart
2. nagyobb a környezetkímélő nyersanyagfelhasználás az építőiparban
3. alacsonyabb a hulladékszint a szesz-, dohány és az építőiparban
4. jellemzőbb a hulladék továbbfelhasználása a kohászatban, a fa-, papír-, nyomda-, építőiparban és az egyéb ipari termékek gyártása során.
5. Zajmentesebb a munkavégzés a szesz és dohányiparban, az építőiparban és a mezőgazdaságban.
6. kisebb a károsanyag-kibocsátás az élelmiszer-, szesz-, dohányiparban és az egyéb ipari termékek gyártása esetén
7. kisebb egészségi kockázatot vállalnak az élelmiszeriparban és a mezőgazdaságban dolgozók
8. környezetbarátabb csomagolási módokat alkalmaznak a kohászatban, szesz-, és dohányiparban és az egyéb ipari termékek esetén.
9. alacsonyabb energiafogyasztással számolhatnak a fa-, papír-, nyomdaiparban, szesz-, dohány-, és építőiparban termelő vállalatok.
10. környezetbarátabb végtermékek készülnek a fa-, papír-, nyomdaiparban, az építőiparban.

1.4. A környezetbarát csomagolás

A Magyarországon termelő vállalatok árbevételének közel felét (48,02%) környezetbarát csomagolással rendelkező áruk teszik ki. Az átlagosnál nagyobb arányt képviselnek az árbevételben a környezetbarát csomagolással ellátott termékek az alábbi tulajdonságokkal bíró vállalatok körében:

- kft. vagy egyéb működési forma
- 1989 előtt alapítás
- foglalkoztatottak száma: 11-500 fő között
- árbevétel évente 101-500 M és 1-10 Mrd. HUF között, illetve 100 Mrd. HUF felett
- tulajdonforma: vegyes vállalat illetve tisztán külföldi kézben lévő vállalatok
- önálló marketing osztállyal és minőségbiztosítási rendszerrel rendelkeznek (ISO minden fajtája)
- az elsődleges vagy másodlagos értékpapírpiacon jegyzettek
- budapesti elhelyezkedések
- gép-, vegy-, szesz-, dohány-, építőiparban tevékenykednek
- közép- vagy nagyvállalatok

1.5. A magyarországi cégek által használt védjegyek és a környezettudat kapcsolata

Jelenleg a magyar környezetbarát védjegy használatára jogosult termékek a vállalatok árbevételének mindössze 5,68%-át teszik ki hazánkban.

Ez a hányad az átlagosnál magasabb azonban a gép-, fa-, papír-, nyomda-, textil-, ruha-, bőr-, és az építőiparban.

A vállalatokat jellemző jegyeket tekintve az

- rt, formában működő
- az 1945 előtt alapított
- 251-500 főt foglalkoztató
- 5-10 Mrd., 50-100Mrd. HUF nettó éves árbevételt elérő
- vegyes- vagy tisztán külföldi kézben lévő
- minőségbiztosítási rendszerrel rendelkező
- a Dunától keletre található
- nagyvállalatok árbevételében a környezetbarát védjeggyel rendelkező termékek aránya az átlagos mértéket szignifikánsan meghaladja.

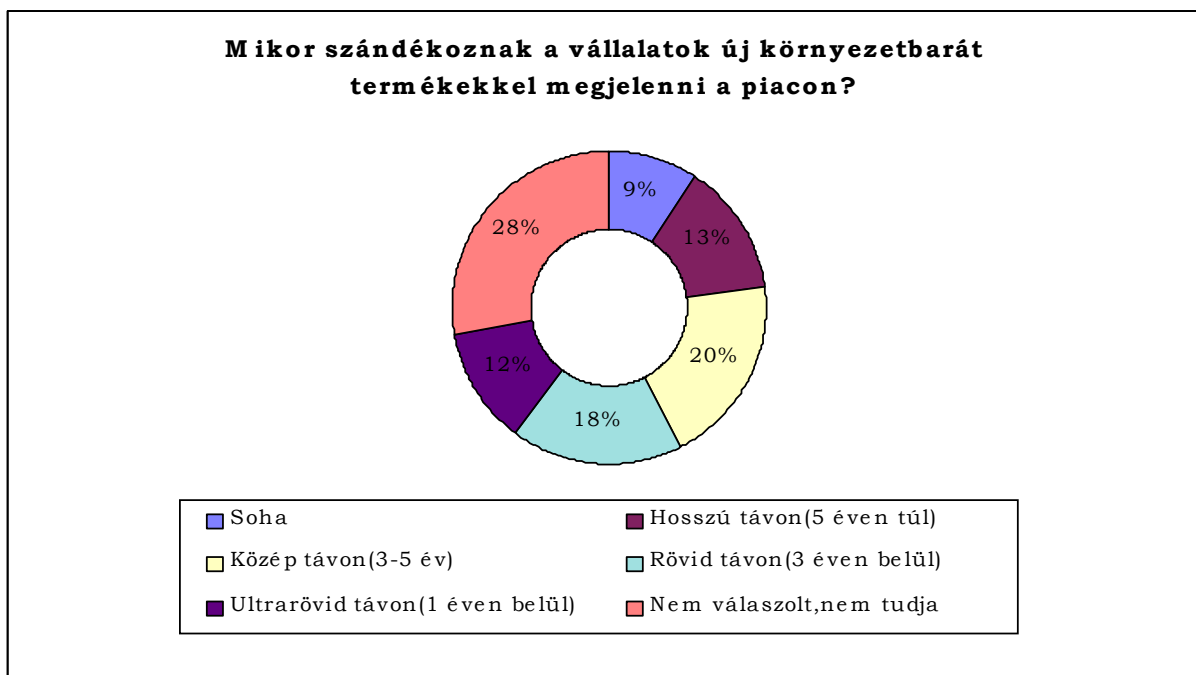
A védjegyfelhasználók körében a védjegy használatára jogosult termékek forgalma a megítélést követő 1 éves üzleti ciklusban átlagosan 3,075

százalékkal nőtt. A növekedés az átlagost az élelmiszeriparban és az építőiparban meghaladta és főleg a nagyvállalatok körében volt érzékelhető.

A Magyarországon tevékenykedő vállalatok átlagosan középtávon (3-5 év) képesek környezetbarát termékkel megjelenni a piacon.

Közel minden tizedik vállalat (9,22%) azonban soha sem tervezi ezt a lépést megtenni, míg a megkérdezett cégek 13,48%-a csak hosszú távon (5 éven túl). A leginkább preferált megjelenési időtáv a 3-5 év, azaz a középtáv. A vállalatok 19,86%-a (minden ötödik) jelölte meg ezt a környezetbarát termékvaltozattal való piacratörés várható idejeként. Közel ugyanennyi vállalat (17,73%) három éven belül (rövid táv) tervezi a megjelenést az ökopiacokon, míg 12,06%-uk egy éven belülre teszi ezt (ultrarövid táv).

A megkérdezett cégek 27,66%-a nem tudott/akart választ adni erre kérdésre.

31. ábra

Érdeemes azt is megvizsgálni, hogy mely vállalatok azok, amelyek soha illetve melyek azok, amelyek a leghamarabb (ultrarövid távon) kívánnak ökotermékekkel megjelenni a piacon.

1. Soha – vállalati jellemzők:

- bt-k, egyéni vállalkozások
- 1989 után alapítva
- a foglalkoztatottak száma kevés, nem haladja meg a 250 főt
- az éves forgalom/árbevétel alacsony

- tisztán hazai kézben vannak
- önálló marketing osztállyal és bevezetett minőségbiztosítási rendszerrel nem rendelkeznek
- a tőzsdén nem jegyzettek
- textil és gépiparban tevékenykednek
- mikro-, kisvállalatok

2. Ultrarövid távon

- kft., rt. formában üzemelő
- 251-500 fő közötti foglalkoztatási szinttel rendelkező
- 50-100 Mrd. HUF közé eső éves nettó árbevétellel rendelkező
- tisztán külföldi kézben lévő, ill. vegyes vállalat
- önálló marketing osztállyal és bevezetett minőségbiztosítási rendszerrel
- tőzsdén jegyzett
- a Dunától nyugatra található
- vegyiparban, fa-, papír-, nyomdaiparban tevékenykedő
- nagyvállalat

Mindent összegezve megállapíthatjuk, hogy a környezetbarát termékekben rejlő piacpotenciált még csak elég szegényesen használják ki a magyar vállalatok, mely stratégiai szemléletbeli hibára vezethető vissza, nevezetesen nem mindig a legnagyobb piaci szegmensben érdemes versenyezni, hanem ki kell használni a resek (niche) adta lehetőségeket, főleg akkor, ha a reszpiac növekedési dinamikája meghaladja az átlagot. Azok a vállalatok akik ezt idejében felismerik, és termékmixüket ehhez igazítják, lesznek az új évezred nyertesei a felgyorsult piaci verseny körülményei között. Ezt sajnos, még csak keves magyar cég vezetése ismerte fel eddig, amit a jelen tanulmány is fényesen bizonyít.